

«В першій частині я згоден із прокурором. А що стосується моєї участі у судовому засіданні — це право підсудного, і я покладаюся на розсуд суду». Так молодий адвокат Віктор Медведчук восени 1980 року відповів на прохання прокурора відхилити клопотання Василя Стуса щодо залучення адвоката з міжнародної правозахисної організації, мотивуючи це тим, що така участь не передбачена радянським законодавством.

Того дня в суді адвокат фактично визнав «провину» поета, відмовившись від його захисту та своїх професійних обов'язків. За п'ять років Стус помер у таборі, а «адвокат» успішно будував політичну кар'єру. А 2021-го Медведчук і сам постав перед судом, отримавши підозру в державній зраді та замаху на розграбування національних ресурсів у Криму. Запобіжним заходом для нього став домашній арешт з електронним браслетом.

КАРМА, ЩО МАЄ ПОЧУТТЯ ГУМОРУ

Військовий 93-ї ОМБр «Холодний Яр» Євген Черепня псевдо «Друг Стус» має не випадково. Це було перше, що спало на думку, коли записувався в ТРО й потрібно було вибрати позивний: «Бо позивний повинен бути короткий, лаконічний, зрозумілий. А так склалося, що я напередодні повномасштабні завершив читати книжку Вахтанга Кіпіані «Справа Василя Стуса». Я взагалі цікавився його поезією. Та й Стус активно працював, жив і творив на Донеччині. Тобто для цього краю він зробив досить серйозний внесок, для його українізації зокрема. Просто в момент це прийшло, я написав «Стус» — і все».

Друг Стус родом з-під Слов'янська й початок війни застав підлітком. Ще напередодні повномасштабного вторгнення доля в химерний спосіб звела його з «адвокатом» поета. Як активіст ГО «Захистимо Протасів Яр», Євген товаришував із Романом Ратушним, засновником цієї ініціативи, який згодом став розвідником. А маєток Медведчука був поряд.

«Так сталося, що він наш «добрий» сусід у Протасовому Яру. Ми з Романом зустрілися на «Wog» (АЗС поряд із Протасовим — ред.) кави випити. Щось ми стоїмо, а Рома каже: «Марченко — це його дружина — перетнула кордон із Білоруссю». А Рома знав, на яких машинах їздять тітушки Медведчука. І Рома дивиться, що машина Медведчука заправляється, колона «мерсів» заправляється на «Wog». Він каже: «Це ж медведчуківські машини! Він що, збирається змахуватися?» У Медведчука був домашній арешт. Але з огляду на наші правоохоронні органи був великий ризик, що його просто не контролюють. Ми йдемо вулицею й дивимося: зліва, де заїзд до нього на дачу, асфальтована дорога йде від вулиці й там його типу «мерси» стоять відкриті, якраз один

із його “тіхарей”, так сказати, бере сумку, броніки, отак закидається все в машину».

Побачивши це, Роман став телефонувати своїм контактам в МВС.

«І там такий кіпіш почався!.. — згадує Друг Стус. — Сказали: та ми слідкуємо, усе нормально, не переживайте! Ой, а може, і не слідкуємо... Коротше, заїхав увечері полк поліції особливого призначення. Як виявилось, Медведчук дійсно хотів того вечора звалити. Про це потім і Бігус ще писав, що в Медведчука було клопотання про зняття браслета якраз у лютому, у 20-х числах. Коротше кажучи, він планував просто здьорнути браслет, сісти в машину й звалити через білоруський кордон. Але типу не вийшло. Рому потім запевнили, що взяли його на особистий контроль, поставили патруль. А тоді його забрали. Була якраз повномасштабка, і ми ходили роззброювали його шоблу разом із СБУшниками. І від нього намутили перші броніки, каски й таке майно захисне, так би мовити, познімали з них».

Суддя Іван Міщенко на псевдо Дред, який пішов воювати, тоді ще питав у Стуса, чи той, бува, не адвокат за фахом. Мовляв, зараз Медведчуку як ніколи потрібен адвокат!

«А потім його поміняли на 200 “азовців”, — говорить військовий. — Да, він лоханувся жорстко!»

ЗНАЙТИ КОЛО СВОЇХ

Розмова зі Стусом відбулася аж із третьої спроби. У день запланованої зустрічі його підрозділ відправили на бойові на Бахмутський напрямок. Тривалість цього виходу затягнулася. Зрештою ми спілкуємося на базі, на околицях Костянтинівки. Сільське подвір'я, останні гарячі дні літа. День Незалежності —

святковий салют заміняє фонове гупання арти та кулеметні черги. Хлопець тішиться короткому відпочинку, мовляв, майже справжній вихідний.

Визнає: ситуація на фронті складна. Тривають бойові дії на південь від Кліщіївки.

«Ситуація насправді не сильно хороша. Наступ ведеться в найнеприємнішій місцевості — низина, великі поля, достатньо серйозні мінні загородження. Унаслідок бойових дій типу помітні укріплення, посадок уже в принципі не існує, усе дуже сильно заміновано. Під'їзди, доїзди всі бачаться ворогом, тому що дуже сильно працює їхня аеророзвідка, “орлани” і так далі. Усі точки пристріляні, сам процес навіть заїзду на бойові позиції дуже важкий. Також процес евакуації навколо неможливий. Для того щоб евакуювати людей, піхоті потрібно буде пронести їх спочатку два-три кілометри на руках, на ношах, а потім тільки туди хоч якось може доїхати “бредлі”. Типу ситуація дуже-дуже важка, ділянка дуже неприйнятна. Але виходу нема: вище командування ставить такі задачі».

Євген припускає: на момент виходу книжки, імовірно, будуть звільнені і Кліщіївка, і Бахмут. Не ясно лише, якою ціною.

Перш ніж піти у військо, хлопець навчався в Київському національному університеті будівництва і архітектури. Закінчив бакалаврат за спеціальністю «Оцінка землі та нерухомого майна». Вступити на магістратуру завадила спершу пандемія, а потім громадський активізм. Хлопець згадує: з активістами Протасового та Ромою познайомився випадково:

«Я жив у Солом'янському районі, навчався також у Солом'янському районі. Університет поряд із Протасовим Яром: я там частенько проїжджав і бачив, що відбуваються якісь акції, бачив, що там стенди висять, але на той час, на свій

сором, чомусь не надав цьому особливого значення. Напевно, у мене було якесь інше усвідомлення: що типу треба навчатися й так далі. Десь на четвертому курсі, коли ковід почався, ми поїхали всі додому, закрилися на карантин університети. Я познайомився спочатку з деякими громадськими діячами, потім почав слідкувати за їхніми YouTube-каналами, зокрема за каналом Сергія Стерненка. І мене дуже почало хвилювати те, що, як громадянин України я слабо відстрілював, що відбувається. Глобально в країні. І я почав у цьому розбиратися. І в мене аж у жилах кров кипіла від того, що відбувається, і від якоїсь безкарності, що не можна із цим нічого зробити. Але потім я зрозумів, що, коли нічого не робити, нічого й не вийде».

Євген почав шукати коло однодумців, адже друзі з універу жили звичайним студентським життям, не надто переймаючись глобальними проблемами. У 2021 році вирішив долучитися до акції на підтримку Стерненка: тоді саме відбувалося судове засідання в Одесі. Активісти винайняли два автобуси для тих, хто їхав зі столиці. Вони мали вирушати з Теремків. Євген вагався, адже саме перехворів на ковід і не був упевнений, чи безпечний для оточення. Однак заявку на місце в автобусі таки подав.

«І от, власне, третя ночі, Теремки, я приходжу, і нікого ще не було, зима, — згадує він. — Спочатку підійшов Рома, привітався. Прийшли ще якісь люди, ми поїхали: автобус, суд, тюрма, спочатку рухи під судом, потім Рома всіх збирає, хто був в автобусах, каже: ну дивіться, два варіанти. Ми вас довозимо до Києва, ви там далі що хочете, те й робіть, а ті, хто хочуть, можуть продовжити з нами, йти на акцію під Офіс президента. І я такий: “Ого, прикольно, така двіжуха!.. Окей, звісно, з вами!»

Він згадує: з Ромою тоді були ледь знайомі, однак той умів створити навколо себе атмосферу, вайб. За ним хотілося йти. Тож після акції під Офісом президента вони поїхали в офіс «Протасового Яру». І саме тоді Стус дізнався всю історію з боротьбою групи відчайдухів проти незаконної забудови зеленої зони міста.

«Я розумію, що це місце проїжджав безліч разів, і от ми в процесі спілкування вже ввечері типу обговорили, що було, що буде, і він став розповідати історію Протасового Яру на самому-самому початку, — говорить військовий. — Тобто я її повністю не знав. І мене дуже захопило, що невелика група людей так активно захищає свої території. Думаю, що це дуже круті люди, як громада. А там намічались ще наступні судові процеси, наступні акції... Я потім більше почав занурюватися у справи саме громади, і так оцей процес і запустився. Потім Рому посадили під домашній арешт. І в цей період я дізнався дуже багато і про громадськість, і про справи держави, і про справи Протасового Яру зокрема. І так-от сталося, що ми потоваришували, почали працювати разом».

ВІД МИРНИХ ПРОТЕСТІВ ДО ЗБРОЙНОГО ОПОРУ

Перед повномасштабкою напруга зростала, усі розуміли, що от-от рвоне. Рома здавався спокійним, казав друзям, мовляв, у нас є своя робота, а коли почнеться — маємо точку збору. На той момент активісти саме виграли касацію щодо земельної ділянки, збиралися розбудувувати парк і створювати заказник.

«Протасівці» планували вступити в Солом'янське ТРО ще з літа 2021-го. Однак тоді не вдалося. Коли почалися бої на